

היום נלמד בעזרת ה'

דף נט

ואמר ר' יוחנן, **עובד כוכבים** גוי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה", לנו מורשה ולא להם: ויש בזה משום גזל, וכפי שיתבאר מיד.

קושיא: וליחשבה גבי שבע מצות בני נח?

תירוץ: מ"ד "מורשה" מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר "מאורסה" דינו כנערה המאורסה **בסקילה**: במס' פסחים נחלקו האמוראים האם כוונת הפסוק כפי שכתוב "מורשה", או שדורשים את הפסוק "מאורסה", לסובר "מורשה" הרי שהתורה היא הירושה של ישראל, וגוי הלומד תורה כאילו גזל אותה מישראל, וגזל הוא כבר אחד משבע מצוות בני נח, ולכן אין צורך להחשיב את איסור לימוד התורה בכלל שבע מצוות בני נח, ולסובר "מאורסה" דינו של גוי הלומד תורה כאילו בעל נערה המאורסה של ישראל שדינו בסקילה, וגילוי עריות הוא כבר אחד משבע מצוות בני נח.

מיתיבי, היה ר"מ אומר: אפילו גוי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, שנאמר "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם", "האדם" אפילו גוי, וא"כ קשה על מה שאמרנו קודם שגוי שעוסק בתורה חייב מיתה.

תירוץ: **התם בשבע מצות זידהו:** ר"מ דיבר על גוי שעוסק בהלכות של אותם שבע מצוות להיות בקי בהם.

*

למדנו בברייתא לעיל - ר' חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי (הוא בכלל מצוות בני נח):

ת"ר: נאמר "אֶף בָּשָׂר בְּנֶפֶשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ", דהיינו בשר בעוד נפשו קיימת לא תאכלו, וזהו אבר מן החי שאסור לבני נח, רבי חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי אסור לבני נח.

מ"ט דרבי חנינא בן גמליאל: דורשים את הפסוק כך: 1. בשר בנפשו לא תאכלו. 2. דמו בנפשו לא תאכלו. ומכאן שאסור לאכול גם אבר מן החי וגם דם מן החי.

ורבנן: ולדעת רבנן החולקים על רבי חנינא בן גמליאל ואינם לומדים שאסור להם דם מן החי, מה שנאמר בפסוק "דמו" זה כדי ללמדנו שמותר להם לאכול אבר מן החי של שרצים (= יבואר לקמן בעמ' הבא איך לומדים זאת).

רבי חנינא בן גמליאל ממשיך ואומר:

כיוצא בדבר אתה אומר: שגם ישראל הוזהרו שלא לאכול דם מן החי, שנאמר "רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר", דהיינו אל תאכל את הדם המוזכר בתחילת הפסוק בעוד הנפש עם הבשר, כלומר בעוד הבהמה חייה.

~~(רק חזק לבלתי אכל הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי)~~

ורבנן, ההוא לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הוא דאמא: ורבנן לומדים מפסוק זה שאסור לאכול דם הקזה, כלומר מכך שהפסוק סמך "דם" לאזהרת אבר מן החי אנו לומדים שאסור לאכול דם הקזה שהנפש יוצאת בו, שלא נחשוב שרק דם שחיטה נחשב ל"דם" ואסור באכילה, אלא גם דם הקזה אסור. (במס' כריתות מבואר מהו דם הקזה של בהמה).

קושיא: למה לי למיכתב לבני נח, ולמה לי למשני בסיני? מדוע התורה כתבה את איסור אבר מן החי גם לבני נח וגם חזרה על זה שוב במתן תורה בהר סיני, וכי בגלל שישראל קיבלו את התורה הם יצאו מכלל המצוות הראשונות? והרי גם לפני מתן תורה הם היו חייבים בשבע מצוות בני נח והיה אסור להם לאכול אבר מן החי, וא"כ גם לאחר מתן תורה נשאר להם האיסור, ומדוע האיסור נאמר להם שוב בהר סיני?

תירוץ: כדר' יוסי בר' חנינא, דא"ר יוסי בר' חנינא כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונאמרה שוב לישראל בהר סיני, לישראל ולבני נח היא נאמרה, כלומר שגם לאחר שה' נתן תורה לישראל הוא לא לקח מהגויים את המצווה הזאת.

לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח: מצווה שנאמר לבני נח ולא נאמרה שוב לישראל בהר סיני, הרי שממתן תורה והלאה רק ישראל מצווים בה ולא בני נח.

ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דר' יהודה: כלומר אין לנו אזהרה שנאמרה לבני נח ולא נאמרה שוב בהר סיני אלא רק האיסור לאכול גיד הנשה, וזה לפי שיטתו של רבי יהודה (במס' חולין) הסובר שגיד הנשה נאסר לבני יעקב שהיו נחשבים ל'בני נח' קודם מתן תורה, ולמרות זאת הוא נאסר רק לישראל, שהרי נאמר בפסוק במפורש "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה". (נחכמים שם חולקים על רבי יהודה וסוברים שאיסור גיד הנשה נאמר בסיני, אלא שהוא נכתב בחומש בראשית במעשה שאירע שם עם יעקב כדי ללמדנו את טעם האיסור).

קושיא: אמר מר וכו': מדוע אמר ר' יוסי בר' חנינא שכל מצווה שנאמרה לבני נח ונאמרה שוב לישראל בהר סיני, לישראל ולבני נח היא נאמרה? והרי להיפך! מכך שהיא נאמרה שוב בסיני מוכח שהיא נאמרה רק לישראל ולא לבני נח! (כי אחרת היא לא היתה צריכה להיאמר שוב בהר סיני, שהרי כולם חייבים בה מצד שהם בני נח, וזה כולל את ישראל).

תירוץ: מדאיתני עבודת כוכבים בסיני, ואשכחן דענש עובדי כוכבים עילוה, ש"מ לזה ולזה נאמרה: מכך שאיסור עבודה זרה נאמר שוב בסיני, ומצאנו שהגויים נענשים על זה כפי שנאמר "וּבְגִלַּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ" (= בגלל שהגויים עובדים עבודה זרה לכן ה' מגרש אותם מארץ כנען), מוכח שמצווה שנאמרה שוב לישראל בסיני לזה ולזה נאמרה.

לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח: זה מדברי ר' יוסי בר' חנינא לעיל. **קושיא: אדרבה מדלא נישנית בסיני, לבני נח נאמרה ולא לישראל:** הקושיא היא מדוע גיד הנשה נאסר לבני ישראל ולא לבני נח, והרי להיפך! מכך שזה נאסר לבני יעקב כשהם היו עדיין בני נח, וזה לא נאסר להם במתן תורה כשהם באו לכלל ישראל, משמע שרק לבני נח זה נאסר ולא לבני ישראל.

תירוץ: ליכא מידעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור: אין שום דבר שמותר לישראל ואסור לבני נח, לפי שכשיצאו בני ישראל מכלל בני נח הם יצאו להתקדש ולא להקל עליהם.

קושיא: ולא? והרי יפת תואר: והרי אשת יפת תואר נכרית הותרה לישראל במלחמה, והיא אסורה לגויים משום גזל, נמצא שיש דבר שמותר לנו ואסור להם.

תירוץ: התם משום דלאו בני כיבוש נינהו: כל מה שהותר לישראל אשת יפת תואר זה רק בשעת כיבוש ארץ במלחמה, והגויים כיון שאינם שייכים במצוות כיבוש ארץ לכן אינם מותרים באשת יפת תואר.

קושיא: והרי פחות משוה פרוטה: גזל פחות משוה פרוטה מותר לישראל ואסור לבן נח.

התם משום דלאו בני מחילה נינהו: באמת גם ישראל אסורים בגזל של פחות משוה פרוטה, אלא שדבר פחות משוה פרוטה לא נחשב בעיניהם לגזל, שהם מעבירים על מידתם משום שהם רחמנים ומוחלים על דבר קל, אבל בני נח הם אכזרים ואינם מוחלים אפילו על דבר פחות משוה פרוטה.

*

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רבי יוסי ברכי חנינא:

כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה:

קושיא: והרי מילה: שנאמרה לבני נח ולאחר מכן נאמרה לבני ישראל בפרשת תזריע, ובכל אופן נצטוו בה רק בני ישראל בלבד.

תירוץ: ההוא למישרי שבת הוא דאתא 'כיום' ואפילו בשבת: הפסוק שנאמר לישראל לא בא לצוות אותם על המילה אלא להתיר לעשות ברית מילה בזמנה אפילו בשבת. ולומדים זאת מ"וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

קושיא: והרי פריה ורביה וכו' ונישנית בסיני: לפני מתן תורה נצטוו בני ישראל לפרוש מנשותיהם. לאחר מתן תורה נצטוו לחזור ולקיים פרייה ורבייה "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם". ואם כן היא נאמרה לבני נח ולבני ישראל, ובכל אופן לא נצטוו בה בני נח.

תירוץ: ההוא לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא: הפסוק בא ללמד אותנו שדבר שב"ד נמנו ואסרו אותו, כדי להתיר אותו צריך שב"ד ימנו שוב ויתירו אותו. ולכן אמנם נאסרה עליהם אשה רק לשלושה ימים, אך כדי להתיר להם אותה בחזרה היה צריך הקב"ה לומר להם שהיא מותרת. אבל לא היה כאן ציווי מיוחד לבני"י על עצם מצות פרייה ורבייה.

קושיא: אי הכי כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני: אם כן בכל מצוה משבע מצות בני נח שנאסרו עליהם בני נח בגלל שחזרו בני ישראל ונצטוו עליהם, גם בהם נאמר שבכל מצוה הסיבה שהיא חזרה ונאמרה לישראל אינה משום ציווי, אלא כדי ללמד פרט חדש. כגון בעבודה זרה ללמד על העבודה האסורה, ובעריות ללמד על העונש, וכן הלאה.

תירוץ: הכי קאמר אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי: מדוע במצוות שחזרו ונאמרו לישראל הוצרכה התורה להזהיר אותם שוב על האיסור? היה עליה רק ללמד את הפרטים הנצרכים ללימוד. אלא מכך שחזרו בני ישראל ונצטוו בהם שוב, אנו לומדים שבני נח נצטוו עליהם.

קושיא: 'ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואלבא דר' יהודה' - הני נמי לא איתני: רבי יוסי ברבי חנינא אמר שמצוות שנאמרו לבני נח ולא לבני ישראל (כלומר לא נאמרו שוב לאחר מתן תורה), רק בני ישראל מצווים בהם ולא בני נח. ויש לנו רק מצוה אחת כזו והיא גיד הנשה. אך לפי מה שתירצנו עכשיו, יש לנו עוד שתי מצוות כאלו והם ברית מילה ופרייה ורבייה. כי גם הם לא נאמרו כציווי לבני ישראל אלא רק כדי ללמד אותם פרט נוסף במצוות הללו.

תירוץ: הני איתני לשום מילתא בעלמא, הא לא איתני כלל: רבי יוסי ברבי חנינא התכוין לומר שיש רק מצוה אחת שלא נאמרה שוב לאחר מכן לבני ישראל כלל, גם לא ללמד אותם דבר נוסף. והיא גיד הנשה. אבל ברית מילה ופרייה ורבייה כן נאמרו שוב לבני ישראל, אמנם רק כדי ללמד אותם פרט חדש במצווה (ולכן בני נח לא נצטוו במצוות הללו).

תירוץ נוסף על הקושיא ממילה: אי בעית אימא מילה מעיקרא וכו': מעולם לא נצטוו בני נח בברית מילה, כי מראש היא נאמרה רק לאברהם אבינו ולזרעו אחריו ולא לשאר בני נח.

קושיא: אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו: אם כן בני ישמעאל צריכים להיות חייבים בה שהרי הם צאצאיו של אברהם. **תירוץ:** "כי ביצחק יקרא לך זרע": נאמר לאברהם שרק יצחק נחשב לזרעו, וממילא הפסוק של ברית מילה שנאמר בו "וזרעך אחריו" מתפרש רק על יצחק ולא על ישמעאל.

קושיא: בני עשו לחייבו: כי הם צאצאים של יצחק. **תירוץ:** "ביצחק" ולא כל יצחק: המילה "ביצחק" נדרשת שבתוך יצחק חלק ממנו ימשיך להיות הזרע של אברהם, ולא כל הזרע של יצחק. והיינו רק יעקב זכה להיות ממשיך זרעו של אברהם ולא עשיו.

מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו: אם כן מדוע אברהם היה צריך למול את בניו שנולדו לו מקטורה?

תירוץ: האמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא "את בריתי הפר" לרבות בני קטורה: מילים אלו מיותרות, ללמד על ששת בני קטורה עצמם שחייבים במילה אך לא על זרעם. ואילו אברהם נצטווה למול הוא וכל זרעו לדורות (מיצחק דרך יעקב).

*

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון: לא הותר לאכול בעלי חיים אלא רק ירקות ופירות. לומדים זאת מהכתוב "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ: וְלֹכֵל חַיַּת הָאָרֶץ". ודורשים - לכם ולחית הארץ נתתי לאכול את הירק והעשב, אך לא נתתי לכם לאכול את חית הארץ עצמה.

ולאחר מכן לנח ובניו הותר להרוג בעלי חיים ולאכול אותם. ולכן כשהתיר הקב"ה לנח לאכול בעלי חיים, הוא אמר להם שמותר להם לאכול אותם כמו שהיה מותר להם לאכול ירק ועשב עד עכשיו.

יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו: כלומר אולי יהיה מותר לבני נח לאכול אפילו אבר מן החי? על כך נאמר לנח "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו".

יכול אף לשרצים: אם כן אולי יהיה אסור לאכול אפילו אבר של שרץ מן החי? על כך מלמד ה"אך" בפסוק הנ"ל, כי 'אך' בא למעט שבשרצים מותר אבר מן החי.

שאלה: ומאי תלמודא? איך לומדים למעט דוקא שרצים, ולא להיפך למעט בהמה וחיה חוץ משרצים? **תשובה:** **א"ר הונא "דמו" מי שדמו חלוק מבשרו יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם:** המילה 'דמו' מיותרת ללמד שדוקא בעל חיים שהדם שלו נקרא 'נפש' והבשר שלו נקרא 'בשר' אסור בו אבר מן החי. כלומר בבהמות וחיות הוזהרו בני ישראל שלא לאכול את בשרם וכן הוזהרו בנפרד שלא לאכול את הדם שלהם. אבל בשרצים בני ישראל הוזהרו רק על אכילת שרצים כולל הדם שלהם (ולא הוזהרו עליו משום אכילת דם), ולכן אין הדם שלהם נקרא 'נפש' אלא גם הוא נקרא 'בשר'.

מיתיבי "ורדו בדגת הים" מאי לאו לאכילה: לכאורה הפסוק הזה שנאמר לאדם הראשון בא ללמד שמותר לו לאכול את הדגים! **תירוץ:** **לא למלאכה.** **קושיא:** **ודגים בני מלאכה נינהו?** **תירוץ:** אין, כדרכה דבעי רחבה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי: רחבה הסתפק האם מי שקשר קרון לעז ודג, הדג שט במים והעז מושכת איתו את

הקרון ביבשה. האם עבר על איסור להנהיג בכלאים? מוכח שניתן לעשות מלאכה על ידי דג.

ת"ש "ובעוף השמים" מאי לאו לאכילה: זהו המשך הפסוק הנ"ל שנאמר לאדם הראשון. ולכאורה הכוונה לאכילה. תירוצ: **לא למלאכה.** קושיא: **ועופות בני מלאכה נינהו?** תירוצ: **אין כדבעי רבה בר רב הונא דש באווזין ותרנגולין לר' יוסי ברבי יהודה מאי:** התורה התירה לפועל לאכול ממה שהוא עובד בגמר מלאכה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר שרק לפועל שעובד גם בידיים וגם ברגליים מותר לאכול. רבה בר רב הונא הסתפק לדעת ר' יוסי ברבי יהודה, מה הדין אווזין ותרנגולים שעוסקים בדישה, האם הם אוכלים או לא?

הספק הוא, האם הסיבה שפועל שלא משתמש בידיו וברגליו אסור לאכול, בגלל שדוקא מי שעושה בידיו וברגליו אוכל, ואם כן אווזים ותרנגולים שעושים מלאכה ברגליהם בלבד לא אוכלים. או שהסיבה שפועל לא אוכל בגלל שצריך לעשות מלאכה 'בכל כחו', והוא לא משתמש גם בידיו וגם ברגליו. ואם כן אווזים ותרנגולים שעושים מלאכה ברגליהם שזה כל כוחם אסור למנוע מהם מלאכול.

מוכח שגם עופות עושים מלאכה.

תא שמע "ובכל חיה הרומשת על הארץ": ולכאורה כאן ודאי הכוונה לאכילה, כי חיה אינה מתאימה למלאכה!

תירוצ: **ההוא לאתויי נחש וכו':** החיה הזו היא הנחש. לפני שחטא אדם הראשון הוא היה השמש שלו, כי הנחש היה הולך על רגליו והיה אדם יכול לשלוח אותו למקומות בעולם להביא לו אבנים טובות ומרגליות (סנדלבוים = סוג של אבן טובה). וכן היה יכול לחבר לו רצועה מתחת לזנב, והיה הנחש מביא לו עפר מהשוק לגינה ולחורבה. אבל לאחר שהוא התקלל הוא כבר הולך על גחונו, ואדם הפסיד את האפשרות להשתמש בו.

מיתיבי היה ר' יהודה בן תימא אומר אדם הראשון מיסב בגן עדן וכו': מוכח שהיה מותר לו לאכול בשר.

תירוצ: **התם בבשר היורד מן השמים** קושיא: **מי איכא בשר היורד מן השמים?** תירוצ: **אין, כי הא דר"ש בן חלפתא וכו':** אכן יש דבר כזה. וכמו המעשה בר"ש בן חלפתא שהלך בדרך ופגש אריות שנהמו לקראתו לטרוף אותו, הוא אמר את הפסוק בתהילים "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מקל אוכלם" ואז ירדו מהשמיים

שני רגליים של בהמה. אחת הם אכלו, ואת השניה הוא הביא לבית המדרש ושאל עליה שאלה - האם הרגליים האלה נחשבים כמו בשר טמא או כמו בשר טהור? ענו לו אין דבר טמא יורד מן השמים.

בעי מיניה ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו: אם היה יורד לו מהשמים בשר בצורת חמור, האם הוא היה מותר באכילה או לא?

א"ל יארוד נאלא וכו': יארוד נאלא = עוף ששמו 'תנין' והוא שוטה כי כל הזמן הוא בוכה. הרי אמרו לר"ש בן חלפתא שאין דבר טמא יורד מן השמים, ולכן דבר זה לא יתכן (וגם אם היה יורד דמות חמור הוא היה טהור).